

domus patris mei, ut sedeam excelsis sublimior? Sane qui dixit mihi: *Amice, ascende superius* (Luc. xiv 10), amicum fore fidit. Si minus inveniatur, non expedit quidem. Quid elevavit, et dejicere potest. Sera querela: *Quoniam elevans allisisti me* (Psal. ci 11). Non est quod blandiatur celsitudo, ubi sollicitudo major. Illa discrimen intendit, hæc amicum probat. Huic accingamur, si nolumus tandem cum rubore novissimum locum tenere.

CAPUT VI

Quale debeat esse procerum Ecclesie studium.

9. Factum superiorem dissimulare nequimus; sed enim ad quid omnimodis attendendum. Non enim ad dominandum opinor. Nam et propheta, cum similiter levaretur, audivit: *Ut evellas et destruas, et disperdas et dissipas, et ædifices et plantas* (Jerem. i, 10). Quid horum fastum sonat? Rusticani magis sudoris schemate quodam labor spiritualis expressus est. Et nos igitur **119**, ut multum [al. ut non multum] sentiamus de nobis, impositum senserimus ministerium, non dominium datum. Non sum ego major propheta et si forte par potestate, sed meritorum non est comparatio. Hæc loquere tibi, et doce te ipsum, qui alios doces. Puta te velut unum aliquem ex prophetis. An non satis ad te? Et nimium. Sed gratia Dei es id quod es. Quid? Esto quod propheta: nunquid plus quam propheta? Si sapis, eris contentus mensura quam tibi mensus est Deus. Nam quod amplius est, a malo est. Disce exemplo prophetico præsidere non tam ad imperitandum, quam ad factitandum quod tempus requirit. Disce sarculo tibi opus esse, non scepro, ut opus facias prophetæ. Et quidem ille non regnaturus ascendit, sed exstirpaturus. Putasne et tu [al. add. non] invenias aliquid elaborandum in agro Domini tui? Et plurimum. Non plane totum quivere emundare [al. emendare] Propheta: aliquid filiis suis Apostolis quod agerent reliquerunt; aliquid ipsi parentes tui tibi. Sed nec tu ad omne sufficies. Aliquid profecto tuo relicto es successor, et ille aliis, et alii aliis usque in finem. Circa undecimam denique horam operarii otii arguuntur. et mittuntur in vineam. Antecessores tui Apostoli audierunt, quia, *messis quidem multa, operarii vero pauci* (Matth. ix. 37). Paternam tibi vindictio hæreditatem. Nam si filius, et hæres (Galat. iv. 7). Ut probes hæredem, exigila ad curam; et non otio torpeas, ne et tibi dicatur: Quid hic stas tota die otiosus? (Matth. xx, 6.)

10. Multo minus inveniri oportet aut deliciis resolutum, aut resupinum pompis. Nihil horum tibi tabulæ testatoris assignant. Sed quid? Si illarum tenore contentus sis, curam potius hæreditabis et operam, quam gloriam et divitiâs. Blanditur cathedra? Specula est. Inde denique superintendis, sonans tibi episcopi nomine non dominium, sed officium. addito hoc elegio: *Willegise, Willegise, quis fueris ne obliviscere*. Et hoc velut insigne sibi perpetuum sumpsit, cujus intuitu semper originis suæ memoriam aleret, idque in hodiernam usque diem civitas

Quidui loceris in eminenti, unde prospectes omnia qui speculator super omnia constitueris? Enimvero prospectus iste procinctum parit, non otium. Quomodo [al. quando] libet gloriari, ubi otium non licet? Nec locus est otio, ubi sedula urget sollicitudo omnium Ecclesiarum. Nam quid tibi aliud dimisit sanctus Apostolus? *Quod habeo*, inquit, *hoc tibi do*. Quid illud? Unum scio: non est aurum neque argentum, cum ipse dicat: *Argentum et aurum non est mihi* (Act. iii, 6). Si habere contingat, utere non pro libitu, sed pro tempore. Sic eris utens illis, quasi non utens. Ipsa quidem, quod ad animi bonum spectat, nec bona sunt, nec mala: usus tamen horum bonus, abusus mala, sollicitudo pejor. quæstus turpior. Esto, ut alia quæcunque ratione hæc tibi vindices: sed non apostolico jure. Nec enim tibi ille dare quod non habuit potuit. Quod habuit, hoc dedit, sollicitudinem, ut dixi, super Ecclesias. Nunquid dominationem? Audi ipsum. *Non dominantes*, ait, *in clero, sed forma facti gregis* (I Petr. v, 3). Et ne dictum sola humilitate putes, non etiam veritate, vox domini est in Evangelio: *Reges gentium dominantur eorum, et qui potestatem habent super eos, benefici vocantur*: et infert: *Vos autem non sic* (Luc. xxii, 25). Planum est: Apostolis interdicitur dominatus.

11. I ergo tu, et tibi usurpare aude aut dominans apostolatam, aut apostolicum dominatum. Plane ab alterutro prohiberis. Si utrumque simul habere voles, perdes utrumque. Alioquin non te exceptum [al. exemptum] illorum numero putes, de quibus queritur Deus sic: *Ipsi regnaverunt, et non ex me; principes exstiterunt, et ego non cognovi* (Ose viii, 4). Jam si regnare sine Deo juvat, habes gloriam, sed apud Deum. At si interdictum tenemus, audiamus edictum. *Qui major est vestrum, fiat sicut junior; et qui præcessor est, sicut qui ministrat*. Forma apostolica hæc est: *dominatio interdicitur, indicitur ministratio, quæ et commendatur ipsius exemplo Legislatoris, qui secutus adjungit: Ego autem in medio vestrum sum, tanquam qui ministrat* (Luc. xxi, 26, 27). Quis se jam titulo hoc inglorium putet, quo se prior Dominus gloriæ præsignavit? Merito Paulus gloriatur in eo, dicens: *Ministri Christi sunt, et ego*. Et addit: *Ut minus sapiens dico, plus ego. In laboribus plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter* (II Cor. xi, 23). O præclarum **120** ministerium! Quo non id gloriosus principatu? Si gloriari oportet, forma tibi sanctorum præfigitur, Apostolorum proponitur gloria. Parvane tibi illa videtur? Quis mihi tribuat similem fieri in gloria sanctorum? Clamat propheta: *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus; nimis confortatus est principatus eorum* (Psal. cxxxviii, 17). Clamat Apostolus: *Mihi autem absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi!* (Galat. vi, 14.)

Moguntina reservat. Vide Serarium loco citato, mihi pag. 723, ubi alia quædam symbolica de rota adfert, et de vilæ brevitate ac fortunæ volubilitate non abs re philosophatur.

12. Hoc gloriaris opto semper optimo genere gloriæ, quod Apostoli, quod Prophetæ delegere sibi, transmisere [al. reliquere] tibi. Agnosce hæreditatem tuam in Christi cruce, in laboribus plurimis. Felix qui dicere potuit: *Plus omnibus laboravi* (I Cor. xv, 10). Gloria est, sed nil in ea inane, nil molle, nil resupinum. Si labor terret, merces invitet. Unusquisque enim secundum suum laborem mercedem accipiet. Et si ille plus omnibus laboravit, non tamen totum elaboravit, et adhuc locus est. Exi in agrum Domini tui, et considera diligenter, quantis hodieque de veteri maledicto silvescat spinis ac tribulis. Exi, inquam, in mundum: ager est enim mundus, isque creditus tibi. Exi in illum, non tanquam dominus, sed tanquam villicus, videre et procurare unde exigendus es rationem. Exi [al. add. autem], dixerim, quibusdam tuæ passibus intentæ sollicitudinis, et sollicitæ intentionis. Neque enim ipsi qui jussi sunt ire in orbem universum, orbem circumierunt præsentia corporis, sed mentis providentia. Et tu leva oculos quosdam considerationis tuæ, et vide regiones, si non sunt magis sicca ad ignem, quam abæ ad messem. Quam multæ, quas putaveras fruges, diligenter inspectæ, vepres potius apparebunt? Imo ne vepres quidem: annosæ et veterosæ arbores sunt, sed non profecto fructifera; nisi forte glandium aut siliquarum, quas porci manducant. Quousque occupant terram? Nonne, si exis et cernis ista, pudebit otiosam jacere securim; pudebit sine causa falcem apostolicam accepisse?

13. In hunc quondam agrum Isaac patriarcha exierat, cum primum Rebecca occurrit ei: et, ut Scriptura habet, *Exierat ad meditandum* (Gen. xxiv, 62). Ille ad meditandum, tu ad exstirpandum egrediaris necesse est. Tibi jam præcessisse meditatio debet: tempus faciendi præ manibus. Si nunc hæsitare [al. cogitare] incipias, id quidem sero. Ante, juxta consilium Salvatoris, sedisse debueras, ante æstimasse opus, metiri vires, ponderasse sapientiam, merita comparasse, sumptus computasse virtutum. Age ergo, puta tempus putationis adesse, si tamen meditationis præiit. Si cor movisti, movenda jam lingua, movenda est et manus. Accingere gladio tuo, gladio spiritus, quod est verbum Dei (Ephes. vi, 17). Glorifica manum et brachium dextrum in faciendo vindictam in nationibus, increpationes in populis, in alligando reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis. Si hæc facis, honorificas ministerium tuum, et ministerium te. Non mediocris iste principatus. Exturbare est hoc malas bestias a terminis tuis, quo greges tui securi in pascua educantur. Domabis lupos, sed ovibus non dominaberis. Pascendas utique, non premendas suscepisti. Si bene considerasti quis sis, hæc te oportere facere non ignoras. Porro scienti et non facienti, peccatum est tibi (Jacobi iv, 17). Non es oblitus ubi legeris: *Servus, sciens voluntatem domini sui, et non faciens* [al. add. digna], *plagis vapulabit multis* (Luc. xii, 47). Sic Prophetæ, sic Apostoli facitabant. Fortes

fuere in bello, non molles in sericis. Si filius es Apostolorum et Prophetarum, et tu fac similis. Vindica tibi nobile genus similibus moribus; quod non aliunde nobile, quam morum ingenuitate, et fidei fortitudine fit. Per hanc vicerunt regna, operati sunt justitiam, adepti sunt repromissiones (Hebr. xi, 33). Hoc chirographum paternæ tuæ hæreditatis, quod tibi evolvimus, ubi inspicias portionem [al. add. substantia] quæ te contingit. Induere fortitudinem, et hæreditasti. Posside fidem, posside pietatem, posside sapientiam, sed sapientiam sanctorum (ipsa est timor Domini), et habes quod tuum est. Habes sine defraudatione integram paternam fundum. Pretiosissimus fundus virtus est. Bonus fundus humilitas in quo **121** omne ædificium spirituale constructum crescit in templum sanctum in Domino. Per hanc nonnulli possedere etiam portas inimicorum. Quæ enim virtutum æque potest dæmonum omnem debellare superbiam, tyrannidem hominum? Cæterum cum omni indifferenter personæ hæc sit quædam turris fortitudinis a facie inimici; nescio quo pacto tamen vis ejus major in majoribus, et in clarioribus clarior comprobatur. Nulla splendidior gemma, in omni præcipue ornatu summi Pontificis. Quo enim celsior cæteris, eo humilitate apparet illustrior et se ipso.

CAPUT VII.

Resumens priorem questionem, quis sit, diligentius expendit.

15. Arguar forsitan, quod non satis primis explicitis partibus, in secundas nescio quomodo stilus excurrerit, describere inchoans qualem te oporteat esse, cum nequid, quis sis, plenius expressisset. Credo erubescens in summo positum apice videri hominem nudum, festinavit induere insignibus suis. Absque his nempe eo deformior, quo illustrior patres. Nunquid potest abscondi civitatis supra montem positæ desolatio, aut latere fumus lucernæ extinctæ super candelabrum? Simia in tecto, rex fatuus in solio sedens. Et nunc audi canticum meum, et quidem minus suave, sed salutare. Monstruosa res gradus summus, et animus infimus: sedes prima, et vita ima; lingua magniloqua, et manus otiosa; sermo multus, et fructus nullus; vultus gravis, et actus levis; ingens auctoritas, et nutans stabilitas. Admovi speculum: foedus se in eo vultus agnoscat: In tuum gaude dissimilem inveniri. Inspice tamen et tu, ne forte, etsi sit unde merito placeas tibi, etiam in quo debeas displicere, non desit. Volo gloriaris testimonio conscientie tuæ, sed non minus ut eodem ipso humiliaris. Rara vox, *Nihil mihi conscius sum* (I Cor. iv, 4). Cautior in bonis ambulas, si et mala non lateant. Quamobrem, ut dixi, noveris te, ut inter angustias quæ non desunt, fruaris conscientie bono; magis autem ut scias quid desit tibi. Nam cui non desit? Omnia illi deunt, qui nihil sibi desit putat. Quid si summus Pontifex sis? Numquid quia summus Pontifex, ideo summus? Infimum noris esse, si suum putas. Quis summus? Cui addi non possit.

Graviter erras, si te illum existimes. Absit. Non tu de illis es qui dignitates virtutes putant. Tibi ante experta virtus, quam dignitas fuit. Augustis relinquit illam sententiam, aliisque, qui divinis [al. divis] coli honoribus non timuerunt: verbi gratia, Nabuchodonosor, Alexandro, Antiocho, Herodi. Tu vero considera non consummatione summum te dici, sed comparatione. Nec me putes comparationem dicere meritorum, sed ministeriorum. Sic te existimet homo, ut ministrum Christi, et (quod absque præiudicio sanctitatis cuiuspiam dixerim) summum plane inter ministros. Alias niti te ad summam velim, non putare summum, aut velle putari antequam sis. Nam quomodo proficis, si jam sufficis tibi? Non sit proinde tibi aut pigrum vestigare quid desit, aut fateri quod desit verecundum. Loquere et tu voce antecessoris tui, *Non quod jam acceperim, aut jam perfectus sim*: et rursum, *Ego me non arbitror comprehendisse* (Philip. III, 12, 13). Hæc scientia sanctorum: hæc longe ab illa quæ inflat, Hanc qui apponit, apponit et dolorem (Eccl. I, 18): sed dolorem hunc nemo unquam sapiens subterfugit. Est quippe medicinalis dolor, per quem stupor ille lethalis animi duri et poenitentis extunditur. Et ideo sapiens, qui dicere potuit: *Et dolor meus in conspectu meo semper* (Psal. XXXVII, 18). Nunc jam repetendæ reliquæ, si quæ sunt, loci illius, a quo paulo ante divertimus.

122 CAPUT VIII.

De pontificiæ dignitatis et potestatis excellentia disserit.

15. Age, indagemus adhuc diligentius qui [al. quis] sis, quam geras videlicet pro tempore personam in Ecclesia Dei. Quis es? Sacerdos magnus, summus Pontifex. Tu princeps episcoporum, tu hæres Apostolorum, tu primatu Abel, gubernatu Noe, patriarchatu Abraham, ordine Melchisedech, dignitate Aaron, auctoritate Moyses, iudicatu Samuel, potestate Petrus, unctione Christus. Tu es cui claves traditæ, cui oves creditæ sunt. Sunt quidem et alii cœli janitores, et gregum pastores: sed tu tanto gloriosius, quanto et differentius utrumque præ cæteris nomen hæreditasti. Habent illi sibi assignatos greges, singuli singulos: tibi universi crediti, uni unus (20). Nec modo ovium, sed et pastorum tu unus omnium pastor. Unde id probem quæris? Ex verbo Domini. Cui enim, non dico episcoporum, sed etiam Apostolorum sic absolute et indiscrete totæ commissæ sunt oves? *Si me amas, Petre, pasce oves meas* (Joan. XXI, 15). Quas? illius vel illius populos civitatis, aut regionis, aut certi [al. certe] regni? *Oves meas*, inquit. Cui non planum, non designasse aliquas, sed assignasse omnes? Nihil excipitur, ubi distinguitur

(20) Magis arridet hæc lectio quam alia apud Vossium: *Tibi universos credidit uni unus.*

(21) Nec placet ista lectio, ex codice Nicolai V, in partem sollicitudinis vel potestatis, subditæ tamen tibi; tu in plenitudinem potestatis vocatus es; quæ

nihil. Et forte præsentis cæteri condiscipuli erant, cum committens uni, unitatem omnibus commendaret in uno grege et uno pastore, secundum illud: *Una est columba mea, formosa mea, perfecta mea* (Cantic. VI, 8). Ubi unitas, ibi perfectio. Reliqui numeri perfectionem non habent, sed divisionem, recedentes ab unitate. Inde est quod alii singuli singulas sortiti sunt plebes, scientes sacramentum. Denique Jacobus, qui videbatur columna Ecclesiæ, una contentus est Hierosolyma, Petro universitatem cedens. Pulchre vero ibi positus est suscitare semen defuncti fratris, ubi occisus est ille: nam dictus est frater Domini (Galat. I, 19). Porro cedente Domini fratre, quis se alter ingerat Petri prærogativæ?

16. Ergo, juxta canones tuos, alii in partem sollicitudinis (21), tu in plenitudinem potestatis vocatus es. Aliorum potestas certis arctatur limitibus: tua extenditur et in ipsos, qui potestatem super alios acceperunt. Nonne, si causa existiterit, tu episcopo cælum claudere, tu ipsum ad episcopatu deponere etiam et tradere satanæ potes? Stat ergo inconensum privilegium tuum tibi tam in datis clavibus, quam in ovibus commendatis. Accipe aliud, quod nihilominus prærogativam [al. ipsum] confirmat tibi. Discipuli navigabant, et Dominus apparebat in litore; quodque jucundius erat, in corpore redivivo. Sciens Petrus quia Dominus est, in mare se misit, et sic venit ad ipsum, aliis navigio pervenientibus (Joan. XXI). Quid istud? Nempe signum singularis pontificiæ Petri, per quod non navem unam, ut cæteri quique suam, sed sæculum ipsum susceperit gubernandum. Mare enim sæculum est; naves, Ecclesiæ. Inde est quod altera vice instar Domini gradiens super aquas, unicum se Christi vicarium designavit (22), qui non uni populo, sed cunctis præesse deberet: siquidem *aquæ multæ, populi multi* (Apoc. XVII, 15). Ita cum quisque cæterorum habeat suam, tibi una commissa est grandissima navis; facta ex omnibus ipsa universalis Ecclesia, toto orbe diffusa.

CAPUT IX.

Propriæ naturæ considerationem commendat.

17. En quis es. Sed noli oblivisci etiam quid? Nam et ego non sum oblitus, idem promississe repetiturum in opportunitate. Quam opportune cum eo qui es, etiam quod ante eras, consideras! Quid dico, eras? Et nunc es. Quid desinas intueri, quod non desisti esse? Una sane consideratio est, quid fueris, et quid sis: nam quis sis factus, altera. Non oportet ut ista extundat 123 illam in scrutinio tui. Es enim, ut dixi, adhuc quod eras: et non minus hoc es, quam quod factus es post, forte et magis. Denique illud natus es, mutuatus hoc, non in hoc mutatus. Non rejectum illud, sed istud adjectum. Traverba, *vel potestatis, subditæ tamen tibi*, aliis omnibus desunt.

(22) Et tamen Bernardus episcopus etiam Christi vicarios appellat in opusculo sequenti, num 36. Vide notas ibi ad num. 31 et ad epist. 183.

temus utrumque simul: nam, et præfatum me memini, collatæ ex invicem ambæ res utiliores fient. Dixi supra consideranti quid sis, naturam occurrere, qua es homo: nam homo natus es. Porro percunctanti quis, personæ respondebitur nomen, quod es episcopus: quod quidem factus, non natus es. Quid tibi horum videtur ad purum esse tui, et ad te principalis pertinere? quod factus, an quod natus? Nonne quod natus? Hoc ergo consulo consideres [al., considera] maxime, quod maxime es, hominem videlicet, quod et natus es.

18. Nec modo quid natus, sed et qualis natus, oportet attendas, si non vis tuæ considerationis fructu et utilitate fraudari. Tolle proinde nunc hæreditaria hæc perizomata ab initio maledicta, Dirumpe velamen foliorum celantium ignominiam, non plangam curantium. Dele fucum fugacis honoris hujus, et male coloratæ nitorem gloriæ, ut nude nudum consideres, quia nudus egressus es de utero matris tuæ (Job. I, 21). Nunquid infulatus? numquid micans gemmis, aut floridus sericis, aut coronatus pennis, aut suffarcinatus metallis? Si cuncta hæc, veluti nubes quasdam matutinas, velociter transeuntes et cito pertransituras, dissipet et exsufflet a facie considerationis tuæ, occurret tibi homo nudus, et pauper, et miser, et miserabilis; homo dolens quod homo sit, erubescens quod nudes sit, plorans quod natus sit, marmurans quod sit; homo natus ad laborem (Ibid. V, 7), non ad honorem; homo natus de muliere, et ob hoc cum reatu; brevi vivens tempore, ideoque cum metu et repletus multis miseriis (Ibid. XIV, 1), et propterea cum fletu. Et vere multis, quia corporis et animæ simul. Quid enim calamitate vacat nascenti in peccato, fragili corpore, et mente sterili? Vere ergo repletus, cui infirmitas corporis, et fatuitas cordis cumulatur traduce sordis, mortis additione. Salubris copula, ut cogitans te summum Pontificem, attendas pariter vilissimum cinerem non fuisse, sed esse. Imitetur cogitatio naturam; imitetur et, quod dignius est, Auctorem naturæ, summa imaque consocians. Nonne naturam in persona hominis vili limo vitæ spiraculum colligavit? Nonne Auctor naturæ in sui persona Verbum limumque contemperavit? Ita tibi sume formam tam de nostræ concretionis originis, quam de sacramento redemptionis: ut altus sedens, non alta sapiens sis, sed humilia de te sentiens, humilibusque consentiens.

CAPUT X.

Tertium membrum considerationis sui, nempe Qualis, sit, exponit.

19. Proinde si consideras quantum es, cogita etiam qualis et maxime. Hæc te sane consideratio tenet in te: nec a te avolare sinit, non ambulare in magnis, neque in mirabilibus super te. In te consistito. Non infra dejici, non attolli supra, non evadere in longius, non extendi in latius. Tene medium, si non vis perdere modum. Locus medius tutus est. Medium sedes modi, et modus virtus. Omnem extra modum mansuionem [al., habitationem], sapiens exsilium re-

putat. Propterea non est illi habitare in longo, quod ultra modum sit: sed ne in lato quidem quod extra sit: porro nec in alto vel imo, quod alterum supra, alterum infra sit. Denique et longitudo exterminium habere solet, at dilatatio scissuram, et altitudo ruinam, et profundum absorptionem. Dico hæc planius, ne me putes ea loqui quæ Apostolus comprehendere hortatur cum omnibus sanctis, longitudinem, latitudinem, sublimitatem, et profundum, (Ephes. III, 18): quod alterius erit et disputationis, et temporis (Infra lib. V, capp. 13, 14). Nunc autem longum dico, cum sibi homo longiorem promittit vitam; latum, cum in superfluas animas distenditur curas; altum, cum de se plus præsumit; profundum, cum se plus dejicit. Qui ergo longa sibi metitur tempora, nonne vere ingreditur iter exterminii, transiens vitæ terminos productiori sollicitudine? Inde est, quod homines in præsentia a sese exsules per oblivionem, in alia per inanem sollicitudinem migrant sæcula, non profutura, imo nec futura. Similiter animus distentus in multa, multis laceretur curis necesse est. Nempe immoderata extensio extenuationem, et extenuatio nimia scissionem facit. Jam vero alta præsumptio, quid nisi ruinosa præcipitatio est? Legisti namque, *Ante ruinam exaltatur cor* (Prov. XVIII, 12). Quid e regione nimie pusillanimitatis dejectio, nisi desperata quædam absorptio est? In hac fortis non dejicietur. Prudens longioris vitæ non abducetur incerto. Modestus moderabitur curas, temperavit a superfluis, non deerit necessariis. Porro justus altiora se non præsumet, sed loquetur cum justo: *Si justus fuero, non levabo caput* (Job. X, 15).

CAPUT XI.

Serium examen sui Pontifici serio commendat.

20. Tu ergo in hac consideratione tui caute ambules, et tota æquitate verseris, ut nec plus vero tibi tribuas, nec plus justos parcas. Porro plus vero tribuis, non modo arrogando tibi quod non habes bonum, sed et quod habes adscribendo. Vigilanter discerne, qualis ex te, et qualis sis dono Dei; et non sit in spiritu tuo dolus. Erit autem, nisi fideliter partiens, tua tibi, et quæ sunt Dei, Deo sine fraude resignes. Ex te mala, bona a Domino esse, persuasum tibi non ambigo. Sane inter considerandum qualis sis, etiam qualis fueris ad memoriam revocandum. Conferenda posteriora prioribus. Profece- risne in virtute, in sapientia, in intellectu, in suavitate morum; an ab his forte (quod absit)! defeceris. Patienter sis, an impatientior solito, iracundior leniorne, insolentior an humilior, affabilior an austerior, exorabilior an difficilior, pusillior animo an magnanimior, serius magis an plusculum dissolutus, timorator an forte fidentior quam oportet. Quam latus tibi patet campus in hoc genere considerandi! Memoro ego pauca, veluti quædam seminaria proferens; non tamen ipse serens, sed dans semen serenti. Oportet innotescat tibi zelus tuus, clementia tua, discretio quoque moderatrix earumdem virtu-

tum, qualis videlicet in donandis injuriis, qualis sis in ulciscendis, quam in utroque providus modi, loci, temporis observator. Prorsus considerata tria hæc in usu virtutum harum; ne non sint virtutes, si præter hæc reperiantur: nempe ejusmodi, non natura virtutes, sed usus facit. Nam ex se indifferentes esse noscuntur. Tuum est, aut abutendo et confundendo facere vitia; aut bene ordinateque utendo, virtutes. Solent discretionis oculo caligante alterutrum sibi præripere loca, terminos occupare. Porro caliginis due sunt cause, ira et mollior affectus. Is iudicii censuram enervat, illa præcipitat. Quomodo ab altero non periclitetur, aut pietas clementiæ, aut zeli rectitudo? Turbatus præ ira oculus clementer nil intuetur; suffusus fluxa quadam et muliebri mollitie animi rectum non videt. Non eris innocens, si aut punias eum cui forte parcendum esset, aut parcas ei qui fuerat puniendus.

CAPUT XII.

Neque in prosperis animum nimis laxandum, neque in adversis deficientum.

21. In tribulationibus quoque qualem te invenaris nolo dissimules. Si constantem in tuis, condolentem id alienis gaude. Recti cordis hoc; e regione perversissimi, si cum in propriis deprehendaris fortasse impatiens, minime tamen in alienis compatiens sentiaris. Quid in prosperis? nihilne est quod considerationem sollicitet? Est utique si diligenter attendas, quam rarus semper exstiterit, qui non vel modice in prosperitate animum relaxaverit a sui custodia et disciplina. **125** Quando hæc incautis non fuit ad disciplinam, quod ignis ad ceram, quod

(23) Nugas et otiosas fabulas facessere jubet ab ore sacerdotis, quidni Pontificis? Seriis tantum et utilibus id patere vult nempe Evangelio consecratum, nec vano sermone (quamvis alio eum urbani nomine colorent) profanandum. Simile prorsus prius et rigidæ virtutis exemplum reliquit B. Petrus Damiani, qui tædium vitæ publicæ, et desiderium quietis solitudinis, vel hinc accepisse, vel certe acuisse videtur, quod illi cum moribus, facetiis, jocis, vel (ut verbo Bernardi utar) *nugis* curialium minus conveniret. Audiamus ipsum in epistola qua se apud pontificem et cardinales ob demissum episcopatum Ostiensem excusat, « Fuit, fuit olim, inquit, sed jam elapsus est tempus, ut modestiæ pudor, mortificationis insigne, digna severitas et sacerdotalis genii valeat censura servari. Nam ut me solum digne coarguas, videtis ipsi, quia protinus ut ad vos venio, ecce sales, ecce facetiæ, ecce lepores, urbanitates, dicacitates, volumina questionum, omnesque verborum inanium pestes insolenter erumpunt, quæ nos non jam sacerdotum, sed potius oratores ac rhetores, sive, quod inhonestum est, scurras ostendunt. Mox enim, ut verba conserimus, paulatim quædam lenocinia confabulationis alterne surrepunt, quæ omnem animi rigorem indecenter emolliant, et severitatis robur in excussum risum, et turpia joca dissolvant. Hinc est, quod mens extra se sparsa confunditur, acies cordis obtunditur, lux divini amoris exstinguatur, terror in alios et reverentia sacerdotalis amittitur, et, quod periculosius est, recte vivendi linea, quæ aliis ad exemplum proponenda fuerat, non tenetur. Quod si nos, vel pudore, vel metu, in hæc declinare contemnimus, mox inhumani, rigidi, et

solis radius ad nivem vel glaciem? Sapiens David, sapientior Salomon fuit: sed blandientibus nimis secundis rebus alter ex parte, alter ex toto desipuit. Magnus qui incidens in adversa, non excidit vel parum a sapientia: nec minor cui præsens felicitas si arrisit, non irrisit. Quamquam facilius inveneris qui sapientiam retinuerunt, contraria sibi fortuna, quam qui propitia non perdidit. Præferendus ille et magnus [*al.*, magnis] est, cui inter prospera saltem risus indecentior, aut sermo insolentior, aut immolator cura vestis vel corporis non irrepsit.

CAPUT XIII.

Ab otio et nugis vanisque sermonibus Pontificem dehortatur.

22. Etsi recte Sapiens hortatur sapientiam scribe in otio (*Eccli. xxxviii, 25*), cavendum et in otio otium est. Fugienda proinde otiositas, mater nugarum, noverca virtutum. Inter sæculares nugæ, nugæ sunt; in ore sacerdotis, blasphemiæ (23). Interdum tamen si incidant ferendæ fortassis; referendæ nunquam. Magis interveniendum caute et prudenter nugacitati. Prorumpendum sane in serium quid, quod non modo utiliter, sed libenter audiant et superseant otiosis. Consecrasti os tuum Evangelio: talibus jam aperire illicitum, -assuescere sacrilegium est. *Labia sacerdotis, ait, custodiunt scientiam et legem requirunt de ore ejus (Malach. ii, 7)*: non nugas profecto vel fabulas. Verbum scurrile quod faceti urbanive nomine colorant, non sufficit perigrinari ab ore; procul et ab aure relegandum. Fœde ad cachinnos moveris, fœdus moves. Porro detrahere,

quos Hyrcanæ generint tigres, saxei judicamur. Reprimo calamum, nam alius olim sanctissimus Pontifex Gregorius, proposito sui exemplo, velut ipse reus, graviter et patheticè reprehendit. Nam dum expendens verba *Ezech. Fili hominis, speculatorem dedi te domui Israel*, onus vocationis suæ ponderat, in hæc verba prorumpit, quæ merito etiam corda nostra percellant. Pauca nos excerpemus, tu integra suo loco lege homil. II in *Ezech.* « O quam dura mihi sunt ista quæ loquor! quia memetipsum loquendo ferio... qui otiosis verbis sæpe impellicor, et ab exhortatione atque ædificatione proximorum torpens et negligens cesso! Qui in conspectu Dei factus sum mutus et verbosus: mutus in necessariis, verbosus in otiosis, etc.... Et quidem in monasterio positus, valebam et ab otiosis linguam restringere, et in intentione orationis continue mentem tenere. At postquam cordis humerum sarcinæ pastoralis supposui, colligere se ad semetipsum assidue non potest animus, quia ad multa partitur... quia autem necessitate loci sæpe viris sæcularibus jungor; nonnunquam mihi linguæ disciplinam relaxo. Nam si in assiduo censura mea rigore me teneo, scio quia ab infirmioribus fugior,

aut detrahentem audire, quid horum damnabilius sit, non facile dixerim.

CAPUT XIV.

Personarum acceptionem in iudiciis summopere vitandam.

23. De avaritia non est quod tuum fatigem intuitum (24), cum pecuniam tanquam paleam dicaris habere. Non prorsus, non est quod pro illa timeatur a iudiciis tuis. Sed est quod non minus sæpe, nec noxiè minus insidiari iudicantibus solet: de quo maxime, quid in tua lateat conscientia, latere te nolim. Quid illud sit quæris? Acceptio personarum. Non parvi te reum peccati existimes, si facies peccatorum sumis et non potius causas dijudicas meritum. Est item vitium, cuius si te immunem sen-

tis, inter omnes quos novi ex his qui cathedras ascenderunt, sedebis me iudice solitarius: quia veteraciter singulariterque levasti te supra te, iuxta prophetam. (*Thren. iii, 28*). Facilitas credulitatis hæc est, cuius callidissimæ vulpeculæ magnorum neminem comperi satis cavisse versutias. Inde eis ipsis pro nihilo iræ multæ, inde innocentium frequens addictio, inde præiudicia in absentes. Gratulor autem tibi: nec enim assentationis apud te ve-reor incurrere notam: gratulor, inquam, præsidere te usque adhuc absque horum omnium querela multa: an et sine culpa, tu videris. Nunc ad ea quæ sub te sunt, consideratio intendenda. At alterius principii hoc: siquidem tuis occupationibus sermo brevior competentior est.

LIBER TERTIUS.

126 CAPUT PRIMUM.

Pontificis esse, non tam ut omnes suo dominio subiaciat, sed ut omnes, quantum fieri potest, ad Ecclesie gremium perducatur.

1. Finis superioris libri huic principium ponit. Itaque iuxta promissum illius consideranda quæ sub te sunt. Quænam sint illa, non est quod a me quærendum putes, sacerdotum optime Eugeni; rectius fortasse quæ non sint quæras. Orbe exeundum ei qui forte volet explorare quæ non ad tuam pertinent curam. Parentes tui destinati sunt non aliquas regiones, sed ipsum debellaturi orbem: *Ite in orbem universum (Marc. xvi, 15)*, dictum est illis. Ipsi vero vendentes tunicas, emere gladios, igitur eloquium et spiritum vehementem, arma potentia Deo. Quo non pervenerunt victores inelyti, filii excussorum? Quo non sagittæ potentiam acutæ cum carbonibus desolatoris? (*Psal. cxix, 4*.) Et quidem in omnem terram exivit sermo eorum, et in fines

eosque ad hoc quod appeto, nunquam traho. Unde sit, ut eorum sæpe et otiosa patienter audiam. Sed quia ipse quoque infirmus sum, in otiosis sermonibus paulisper tractus, libenter ea loqui incipio, quæ audire cœperam invitus. Et ubi tædebat cadere, libet jacere. » etc. S. Ambrosius ubi de officiis agit, jocandi disciplinam a sæcularibus viris tradi solitam, sibi prætereundam arbitratur. *Nam licet interdum, inquit, honesta joca ac suavia sint, tamen ab ecclesiastica abhorrent regula.* Lib. I, cap. 23.

Sacros sane oratores, qui, ut verbis Bernardi utar, *consecraverunt os suum Evangelio*, hic cautos esse par est, ne ad nugas et ludicra, tum privatim, tum publice defluant. Irascor concionatoribus, qui pro suggestu jocos subinde seu facetias et lepidas fabellas proferunt, quales etiam in quibusdam recens editis cujusdam Religiosi concionibus exstare video. Legant illi Chrysostomum in cap. 5 Epist. ad Ephes., ubi ostendit, quam sit Christianæ gravitati conveniens, ridiculis abstinere, quæ qui legerit inquit Carolus Regius soc. Jesu in Oratore Christiano, non poterit non mirari, quantum plerique Christiani populi oratores « ab ea gravitate distent, quam ille vir sapientissimus jure ab ipso populo exigebat, ubi deinde

orbis terræ verba eorum (*Psal. xviii, 5*) (25). Penetrabant et incendebant verba illa incensa igni, quem Dominus misit in terram (*Luc xii, 49*). Occumbant strenuissimi bellatores, sed non succumbant: triumphabant et mortui. Nimis confortatus est principatus eorum (*Psal. cxxxviii, 17*): constituti sunt principes super omnem terram (*Psal. xlii, 17*). Eis tu successisti in hæreditatem. Ita tu hæres et orbis hæreditas. At quatenus hæc portio te contingit, aut contigerit illos, id sobria consideratione pensandum. Non enim per omnem reor modum, sed sane quodam tenui (ut mihi videtur) dispensatio tibi super illum credita est, non data possessio. Si pergis usurpare et hanc, contradicit tibi qui dicit: *Meus est orbis terræ et plenitudo ejus (Psal. xlii, 12)*. Non tu ille de quo propheta: *Et erit omnis terra possessio ejus (Psal. cxiii, 24)*. Christus hic est, qui possessionem sibi vindicat, et jure creationis, et merito redemptionis, et dono Patris. Cui enim alteri dictum est, *Postula a me, et dabo tibi gentes hæredi-*

præsentem Bernardi locum iis inculcat. Qui proinde prudenter monet, concionatori fugiendum modum agendi, magis aulicis, quam religiosis viris convenientem, et eorum, qui magis spiritu hujus mundi, quam spiritu Dei vivunt, proprium: magisque sapit mores quosdam, quos hodie politicos vocamus, quam simplicitatem evangelicam. Ex hoc genere est, inquit, levis et juvenilis in familiari usu libertas, sub prætextu hilaris et lætoris cujusdam conversationis, ridicula dicta et facta, et lepidas historias intermiscendi, ut hoc modo amicos et viros nobiles familiaribus colloquiis detineant. » Ita scriptor ille, ad formandum sacrum oratorem perquam idoneus, dignisque qui versetur in omnium Concionatorum manibus. Lib. II, cap. 16.

(24) Vossius notat in quibusdam legi animum. Sed explicatio est cujusdam scioli. *Intuitum* scripsit Bernardus pro consideratione de qua totus liber. Nec id notare esset operæ pretium, nisi ob similes locos, ut libro III, n. 16, pro *sanguinem*, quidam codices apud Vossium habent *animam*, quod glossa est.

(25) Non tam præsentia corporis quam mentis providentia, supra in lib. II, n. 12.